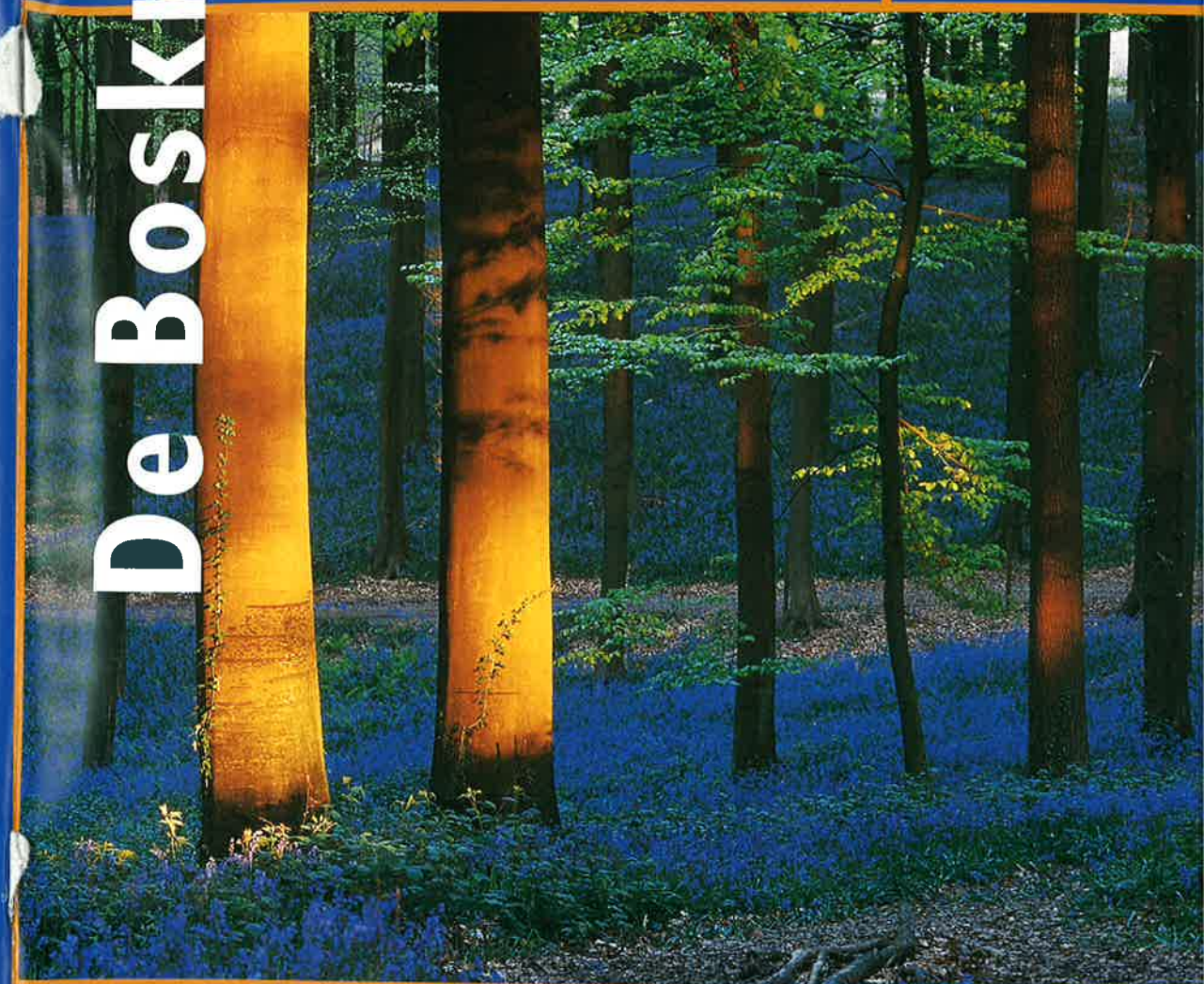

De Boskrant

twemaandelijks tijdschrift • september-oktober • 32de jaargang nr. 4 • ISSN 0773-137 X
Afgiftekantoor: 9090 Melle 1

Mededelingsblad van
Vereniging voor Bos in Vlaanderen

September
Oktober
2002

VBV
Mededelingsblad van 'Vereniging voor Bos in Vlaanderen'

Geraardsbergsesteenweg 267, 9090 Gontrode
tel.: 09 252 21 13 fax: 09 252 54 66 e-mail: info@vbw.be webpagina: www.vbw.be
tweemaandelijks tijdschrift – verschijnt 5 maal per jaar
september-oktober • 32ste jaargang nr. 4
ISSN 0773 137 X • Afgiftekantoor: 9090 Melle 1

Werken mee aan dit nummer
Els Coart, Johnny Cornelis, Wim De Maeyer,
Rik De Vreese, Katrijn Gijssels, Martin Hermey,
Olivier Honnay, Jan Manpaey, Hans Scheirlinck,
Nancy Van Camp, Kristien Vander Mijnsbrugge.

Eindredactie
Dries Gorissen, Inge Serbruyns,
Geert Van Kerckhove.

Artikels en berichten
Artikels en berichten kunnen steeds toegezonden worden naar het adres van de vbv. Zij zullen voor publicatie aan de redactieraad worden voorgelegd. Gedeeltelijke of gehele overname is steeds toegelaten mits bronvermelding.

Bijdrage
Lidgeld + Boskrant: € 13,63
Lidgeld + Boskrant + Bosrevue: € 16,11
Lidgeld student (Boskrant + Bosrevue): € 8,68
Te storten op rekening 448-3605351-56

Gedrukt op chloorvrij gebleekt kringlooppapier

Foto voorpagina: Bosbeeld
© Nobert Huys, Fennec-Films

Editoriaal	01
Tropisch bos	02
De strijd tegen illegale houtkap	02
Bosgroepen	07
De bosgroepen en de economische functie van het bos	07
Uit de vereniging	12
Lippensgoed-Bulskampveld	12
Colloquium	13
Pro Silva excursie	13
VBV-studiedag 'De (on)zin van houtproductie in Vlaanderen'	14
Groene Band wordt Bosrevue	14
Week van het bos	15
Programma 2002	15
Actueel	19
Wettelijk kader voor duurzaam bosbeheer krijgt vorm	19
Gentse Feesten	22
Het Parkbos op de Gentse Feesten	22
Sectornieuws	24
Hoe de eik Europa veroverde: 'relevantie voor het huidige bosbeheer'	24
Nieuwe vereniging 'Trage Wegen vzw'	27
Pro Silva	29
Bosbeheer en biodiversiteit: randeffecten, bosplanten en bosrandbeheer	29

De door U meegedeelde en op het verzendetiket afgedrukte persoonsgegevens, werden opgeslagen in een bestand dat beheerd wordt door onze vereniging. Ze worden uitsluitend gebruikt voor verzending van onze tijdschriften, documentatie en informatie m.b.t. onze vereniging. U heeft recht op inzage van uw persoonlijke gegevens en kunt hiervan altijd verbetering vragen. Bij het openbaar register kan altijd aanvullende informatie worden bekomen.

wet van 8/12/92
ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer

De Week van het Bos:
het grootste bosenvenement in Vlaanderen

Op 6 oktober start de 24ste Week van het Bos. Het is wellicht nog maar bij weinigen geweten, maar dit initiatief startte oorspronkelijk tijdens de jaren 70 in de schoot van de (toen nog) Vlaamse Bosbouwvereniging, VBV. De Week van het Bos was een voltreffer vanaf de eerste editie. Tientallen vrijwilligers staken de handen uit de mouwen om het bosenvenement te laten slagen. Ook het publiek kon dergelijk initiatief wel appreciëren en groeide elk jaar gestaag. In de jaren 80 werd de fakkel wegens het grote succes doorgegeven aan het voormalige Waters en Bossen, thans afdeling Bos & Groen. Sinds vorig jaar is de werking helemaal gedecentraliseerd. In plaats van één grote happening op één locatie in Vlaanderen werken de afdeling Bos & Groen, VBV en lokale partners een gevarieerd bosprogramma uit, verspreid over gans Vlaanderen.

Hout, een hernieuwbare en duurzame grondstof is het thema dat als een rode draad door de Week van het Bos loopt. De beheervisie van afdeling Bos & Groen staat garant voor duurzaam bosbeheer, een absolute noodzaak voor de hernieuwbaarheid van de grondstof hout. Maar de afdeling kan alleen het verhaal van zaadje tot (geoogste) boom invullen. Wat er gebeurt met de bomen eens ze het bos verlaten, is een zaak van verschillende federaties in de houtsector. Zij promoten hout als de duurzame en hernieuwbare grondstof, want met de recente technologieën is er bijna geen restafval meer en het weinige hout dat verloren gaat, wordt gebruikt als energiebron. De houtsector besteedt ook meer aandacht aan het belang van duurzaam bosbeheer. De laatste jaren worden proefprojecten opgestart rond het gebruik van gecertificeerd en gelabeld hout. Meer info over hout als duurzame en hernieuwbare grondstof vindt u in de inhoudelijke brochure van de Week van het Bos 2002 (tel: 02/553 81 37).

De Week van het Bos is een belangrijk instrument in de communicatie rond het bosbeleid. Tijdens die periode bereikt de bossector tienduizenden mensen, nieuwsgierig naar wat het bos te bieden heeft. Voor velen van hen is het trouwens de enige keer dat zij het bos bezoeken. In die periode moet de bossector haar beste beentje voorzetten. Dat is ze verplicht aan zichzelf en aan de bosgebruiker.

Geert Van Kerckhove

De strijd tegen illegale houtkap

NANCY VAN CAMP

De problematiek van de illegale houtkap krijgt de laatste maanden steeds meer aandacht. Verschillende organisaties (13) uit de ontwikkelingssamenwerking en de milieusector bundelden hun krachten en principes in het 'Forum Illegale Houtkap' en publiceerden een platformtekst tegen illegale houtkap. Het Forum organiseerde op 25 april 11. een thema-avond met alle betrokken partijen inzake de mogelijkheden die Vlaanderen kan bieden om illegale houtkap en het gesjoemel met hout en certificaten tegen te gaan. In juni kwam het thema van de illegale houtkap in het nieuws toen federaal minister van Leefmilieu Magda Aelvoet een lading mahoniehout uit Brazilië op aanraden van Greenpeace liet blokkeren in de Nederlandse haven omdat de lading gekocht was via de houtimporteur DLH, die zwaar onder vuur ligt van Greenpeace. De houtsector reageerde verbolgen op het blijkbaar onrechtvaardig vastleggen van de lading die voor België bestemd was.

Hoe illegale houtkap bestrijden?

Eén ding is alvast duidelijk: **iedereen**, zowel milieuverenigingen als de houtsector, is voorstander om de illegale houtkap te bannen, de bossen beter te beschermen en de dumpingprijzen op de houtmarkt tegen te gaan. De grote vraag echter blijft **hoe** dat moet gebeuren? Het probleem van de illegale houtkap is immers nagenoeg inherent verbonden aan landen met een zwak overheidsapparaat en/of corrupte overheden. Dit kunnen zowel ontwikkelingslanden als landen met overgangseconomieën zijn. Het slecht functionerende overheidsapparaat en daaruit volgend totaal gebrek aan controle, maakt dat, als er al een boswetgeving bestaat, deze makkelijk kan genegeerd worden. Concessiehouders kap-

pen buiten hun concessie, zelfs tot in beschermde bosgebieden. Beschermde boomsoorten worden geëxploiteerd en de plaatselijke bevolking maakt snel gebruik van de toegangswegen in het bos om akkertjes aan te leggen en het hierbij gekapte hout te vermarkten. De gevolgen van dergelijke wanpraktijken situeren zich niet enkel op het ecologische maar ook op het sociaal-economisch vlak: de overheid grijpt naast de taksen die in de bossector kunnen worden geïnvesteerd, arbeidsrechten worden genegeerd, er is concurrentievervalsing door de dumpingprijzen van het illegale hout, voedsel en watervoorziening van lokale volkeren komen in het gedrang,

Het is duidelijk dat deze landen structureel moeten veranderen, wil men uiteindelijk de natuurlijke rijkdommen duurzaam beheren. Maar heel wat landen hebben de middelen niet om een goed controlesysteem op te starten. In Indonesië en Kameroen bijvoorbeeld worden de controleurs van een met alle goede bedoelingen opgezette overheidsdienst veel te weinig betaald. Dat maakt dat ze steekpenningen gaan aannemen en de illegale praktijken door de vingers zien. Bovendien krijgen grote Europese ondernemingen door deze corruptie de kans om spookbedrijven op te richten, die onder de corrupte en wankel Kameroneese wetgeving vallen en daardoor buiten schot blijven. Een dergelijke opzettelijke chaos maakt een adequate controle nagenoeg onmogelijk. De regering van Kameroen heeft daarom aan de ngo Global Witness gevraagd om, samen met de lokale controleurs, de controle op het terrein te verzekeren en ook boetes uit te schrijven. Maar zelfs bewezen illegale kappingen worden dikwijls niet bestraft omdat er bijvoorbeeld familieleden van de president bij betrokken zijn.

Cambodja, waar inkomsten uit illegale kappingen mee de oorlog financieren, heeft

Hyacinth macaws (foto: © WWF-Canon / Juan Antonio Gili Pratginestos).

dan weer de hulp ingeroepen van FAO om de illegale kappingen te bestrijden. Het dreigde immers de internationale financiële steun te verliezen omdat de donoren het beu werden dat, door de corruptie, het geïnvesteerde geld niet goed besteed werd. Om het donorgeld te blijven ontvangen, heeft de regering de strijd tegen de illegale houtkap boven op de politieke agenda geplaatst en een project opgestart met Global Witness. De eerste minster van Cambodja heeft zelfs zijn carrière aan dit project gekoppeld en zal ontslag nemen als er binnen de vier jaar geen tastbaar resultaat is.

Uit deze voorbeelden blijkt dat zolang het overheidsapparaat corrupt en/of verzwakt is, snel geldgewin de overhand haalt en dat externe controles noodzakelijk zijn om legale kappingen in deze landen te garanderen. De vraag stelt zich dan wel wie deze controles moet uitvoeren? De houthandel zelf, de milieuorganisaties of een internationaal controle apparaat?

Wat kan Vlaanderen doen?

Tijdens het debat op de thema-avond illegale houtkap, georganiseerd door WWF en VBV, werd door Armand Stockmans (de houtsector) het standpunt van de Europese hardhoutfederatie UCBD¹ voorgelezen. Zij erkennen de problematiek van de illegale houtkap en willen, samen met de productielanden, importeurs, handelaars, NGO's en andere betrokken partijen, ijveren om de handel in illegaal hout te bestrijden. Anderzijds stellen zij wel dat in heel wat leverancierslanden de wetteloosheid nooit veraf zal zijn omwille van de moeilijke politieke en economische omstandigheden. De UCBD heeft alle partijen op de Conventie over Biodiversiteit ook opgeroepen om passende maatregelen te treffen om de handel in illegaal hout tegen te gaan, zoals:

- hulp verlenen in het uitbouwen van middelen om de wet te doen toepassen
- sterke systemen opzetten voor de identificatie van de legale productie

Ontsluitingsweg in de tropen (foto: Edward Parker).

- regionale en bilaterale overeenkomsten onderhandelen met productielanden
- boycotts en unilaterale importverboden verhinderen, omdat die de stimulans ontnemen van de ontwikkelingslanden om daadwerkelijk deel te nemen aan een duurzaam bosbeheer en daardoor de ontginningen enkel maar zouden versnellen.

Dit zijn vooral maatregelen die de Belgische of Vlaamse overheid moet/kan nemen. Maar kan de houtsector zelf geen acties ondernemen? Is het onmogelijk dat de houthandelaars, importeurs en/of leveranciers zelf controleren en indien nodig ter plaatse kijken of het hout dat zij kopen wel van een legale concessie afkomstig is? In elk geval worden de ngo's op dit vlak een grotere kennis van zaken toegeschreven dan de houthandel, die niet in 'de brousse' komt en niet op de hoogte is van de wanpraktijken die zelfs door 'gerenommeerde' en door de houthandel 'gerespecteerde' houtexploitanten worden begaan (Houthandel en Nijverheid, mei 2002).

Controle ter plaatse vergt inderdaad een grote financiële inspanning van de houthandelaars, die voor kleinere bedrijven niet evident is. Daarom kunnen de houthandelaars een beroep doen op de veldkennis van de ngo's (bv. Global Witness) en donororganisaties (bv. de wereldbank) om verdere samenwerking uit te sluiten met bedrijven waarvan bewezen is dat ze de nationale en/of internationale wetgevingen aan hun laars lappen, of buiten hun concessies kappen. Deze werkwijze sluit afname van grote overtreeders wel uit, maar geeft de klant nog geen garantie dat het hout effectief legaal gekapt werd. Waarom niet verder gaan en garanderen dat het hout niet enkel legaal maar ook nog duurzaam wordt gekapt?

Op weg naar labelling

Dit doel werd alvast bereikt door de Belgische houtagent Saelens Trading², lid van het Global Forest and Trade Network (Club'97) van wwf. Zij zorgden ervoor dat er een fsc³ certifi-

(foto: José Paulo Genari Tezza)

cering plaatsvond van het Maracaiwoud in Mato Grosso (Brazilië). Saelens Trading brengt al lange tijd hout uit Brazilië op de Europese markt en heeft zich ook steeds ingezet voor duurzaam bosbeheer. Het hout dat zij vroeger op de markt brachten kwam al uit door IBAMA⁴ gecontroleerde bossen, maar zij wilden hun klanten 100% zekerheid geven en kozen daarom voor het fsc-label. Zowel de Braziliaanse houtzagerij Maracai Florestal Industrial Ltda. als Saelens Trading beschikken nu over een Chain of Custody⁵-certificaat afgeleverd door het erkende certificeringsorganisme skal.

Op de overgangszone tussen de regenwouden van het Amazonegebied in het zuiden en de 'cerrado' grassavanne in het westen, liggen de droge bossen van Mato Grosso. Door de grote verscheidenheid aan habitattypes (laaglandbos, savanne, galerijbossen en dicht kreupelhout) biedt dit gebied een bijzondere diversiteit aan planten en dieren waaronder verschillende endemische soorten. Het gebied wordt eveneens bewoond door verschil-

lende inheemse volkeren. Deze overgangszone wordt echter sterk bedreigd. 25% van de droge bossen is reeds verdwenen en het Maracaiwoud ligt temidden van deze 'ontbossingsboog' in het noordelijke deel van de staat Mato Grosso, in het centraal-westen van Brazilië aan de grens met Bolivia. De hoofdoorzaken van de ontbossing zijn bosbranden, landbouwexpansie, veeteelt en illegale houtkap. Sinds de jaren '60 kende dit gebied immers een toevloed van boeren en ranchers uit het zuiden en zuidoosten van Brazilië en daardoor een versnelde verstedelijking. De stad Sinop, waar het Maracaiwoud woud zich bevindt, is uitgegroeid tot een centrum van de houtindustrie.

Het Maracaiwoud zelf is 8.172 ha groot en werd in december 2001 door skal gecertificeerd. Deze fsc-concessie is uniek voor de staat Mato Grosso, maar is gelukkig niet de enige in Brazilië waar de totale fsc gecertificeerde oppervlakte 1.165.448 ha bedraagt. 358.584 ha zijn natuurlijke bossen en 806.863 ha zijn plantages.

De realisatie van deze fsc-labeling is volledig toe te schrijven aan de inspanningen van de Braziliaanse leverancier/houtzagerij Maracai Florestal e Industrial Ltda en de Belgische houtagent Saelens Trading. Dit voorbeeld toont duidelijk aan dat de houthandelaar via samenwerkingsverbanden met plaatselijke leveranciers wel degelijk een verschil kan maken in de strijd tegen illegale houtkap en ongeoorloofde bosbouwpraktijken in het algemeen.

Deze tekst is gebaseerd op de thema-avond 'illegale houtkap' (WWF-VBV, 25 april 2002) en de persconferentie van 28 juni 2002 'Eerste lading fsc gelabeld hout uit Mato Grosso' (WWF).

Ref.: Illegale kap maakt op termijn alleen maar verliezers (2002). Houthandel en Nijverheid, 3

- 1 Europese hardhoutfederatie (Union pour le Commerce des Bois Durs dans l'Union Européenne).
- 2 Saelens Trading werkt uitsluitend vanuit Brazilië en is gehuisvest in Curitiba. Haar klanten zijn onder meer Belgische, Franse, Nederlandse en Britse importeurs van exotisch hout en multiplex. Ze is lid van het Forest and Trade Network (Club 97) van WWF. Dit is een groep ondernemingen die zich verbonden hebben tot het bevorderen van de handel in hout uit duurzaam, volgens de principes van de fsc, beheerde bossen.
- 3 Onafhankelijke certificering van verantwoord bosbeheer (Forest Stewardship Council).
- 4 Braziliaanse milieuagentschap van de overheid.
- 5 Het natrekken van de herkomst van bosproducten van het bos, over alle stappen in het productieproces, tot in de winkel.

- in mei 2002 zijn reeds 28,827.037 ha bos verspreid over 56 landen gecertificeerd volgens de principes en de criteria van de fsc (www.fsc.org)
- op 9 april 2002 waren al 2.342 fsc-certificaten van de traceerbaarheidsketen (Chain of custody) uitgereikt in 65 landen (www.certified-forests.org)
- in mei 2002 waren bijna 700 ondernemingen lid van de Global Forest and Trade Network (www.panda.org/forestandtrade)

(foto: Edward Parker)

FSC-gelabelde balken (foto: José Paulo Genari Terza)

De bosgroepen en de economische functie van het bos

WIM DE MAEYER

Voor de zomer hebben we in de Boskrant de bosgroepen in Vlaanderen voorgesteld. Via de bosgroepen wil afdeling Bos & Groen van de Vlaamse Gemeenschap de privé-boseigenaars stimuleren tot een duurzaam en multifunctioneel bosgebruik. De werking evenals de rol van de bosgroep inzake de recreatieve functie van het bos werden reeds aangekaart. In dit artikel staan we even stil bij de betekenis die bosgroepen spelen binnen het economische aspect van het bosbeheer.

De rol van de bosgroepen

De bosgroepen leggen de nadruk op de samenwerking tussen de verschillende beseigenaars. Door een gecoördineerde aanpak worden bosbeheermaatregelen voor de private beseigenaar uitvoerbaar en betaalbaar. Door samen te werken vermindert de administratieve rompslomp. Zo worden de beseigenaars gemotiveerd en kunnen ze de tijd die ze investeren in hun bos ten volle spenderen aan die dingen waar het echt om draait: het daadwerkelijke beheer van hun bos.

Ongeveer 70% van de Vlaamse bossen is in handen van private eigenaars. Het merendeel van deze bossen heeft te lijden onder een achterstallig beheer: bestanden werden niet gedund wat resulteert in te hoge stamtallen en zeer dichte sluitingsgraad. Ook blijkt dat veel eigenaars nauwelijks op de hoogte zijn van de boswetgeving en van de subsidiemogelijkheden die de Vlaamse overheid biedt.

De bosgroepen willen het beheer van het bos voor de eigenaar opnieuw aantrekkelijk en rendabel maken. Dit kan bijvoorbeeld door

het uitvoeren van onrendabele beheerwerken tegen goedkope prijzen, gezamenlijke houtverkoop, ... Door middel van infovergaderingen, persoonlijk contact en terreinbezoeken wordt de beseigenaar gestimuleerd tot een duurzaam bosbeheer.

Steeds meer krijgen de bosgroepen ook vragen van 'nieuwe eigenaars'. Deze mensen hebben zelf actief bos aangekocht en zijn op zoek naar omliggende bossen om bij te kopen. De motivaties zijn verschillend, maar vaak willen ze gewoon bijdragen aan de bescherming van dat beetje groen dat Vlaanderen nog rest.

Hieronder geven we enkele voorbeelden van de rol die de bosgroepen spelen voor de private beseigenaars, vanuit een economische invalshoek.

Werken met boscomplexen

In de regio Kempense Heuvelrug en Zuiderkampen zijn de bosgroepen reeds enige tijd actief. Zij kozen voor een resultaatgerichte aanpak door te werken met boscomplexen. Een boscomplex bestaat uit een gebied van min of meer aaneengesloten stukken bos en wordt in samenspraak met de gemeenten of andere partners bepaald. Per boscomplex worden alle beseigenaars uitgenodigd voor een infovergadering en -excursie. Tijdens deze bijeenkomst kunnen de eigenaars kennis maken met de werking van een bosgroep en wordt nagegaan in welke bosbeheermaatregelen de eigenaars geïnteresseerd zijn: bestrijding van Amerikaanse vogelkers, gezamenlijke houtverkoop, natuurbeheerwerken, opmaak van een gezamenlijk beheerplan voor alle eigenaars van het boscomplex,... Bij de

Bosbeheerwerken door arbeidersploeg van de Bosgroep. (foto: Jan Manpaey)

eigenaars die geïnteresseerd zijn, is de volgende stap een individueel terreinbezoek door de bosgroepcoördinator. Tijdens dat bezoek wordt de toestand van het bos bekeken, en in overleg met de eigenaar besproken welk beheer nodig is.

De bosgroep stelt in samenwerking met de partners een duidelijk plan op zodat binnen het boscomplex systematisch te werk wordt gegaan, naargelang de verschillende prioriteiten.

De bosgroep Kempense Heuvelrug kan de beheerwerken zelf uitvoeren of uitbesteden aan een privé-firma. Door deze complexgewijze aanpak kan op een efficiënte manier gewerkt worden. Zo is de bestrijding van Amerikaanse vogelkers veel effectiever. Hoe meer bouseigenaars er meewerken, hoe lager de kostprijs. Om zoveel mogelijk eigenaars aan te moedigen, wordt de bestrijding van Amerikaanse vogelkers op vraag van de bosgroep vaak nog

bijkomend gesubsidieerd door de gemeenten waarin het boscomplex gelegen is.

Werken met privé-bedrijven

Sommige bosgroepen hebben nog geen eigen arbeidersploeg ter beschikking. Zij doen een beroep op privé-bedrijven voor het uitvoeren van bosbeheerwerken, zoals het aanduiden van dunningen. Zo wordt door de Bosgroep West-Limburg een overeenkomst gesloten tussen een bouseigenaar en het bedrijf dat de dunning zal aanduiden. De bosgroepcoördinator vervult dan een bemiddelende en coördinerende rol. Het privé-bedrijf bekijkt zelf het perceel en oordeelt of de dunning rendabel kan zijn, m.a.w. of het hout op de markt een prijs zal opleveren die hoger is dan de kost van de exploitatie. Het privé-bedrijf rekent aan de bosbeheerder een bedrag per hectare aan. Voor de eigenaars is het belangrijk

dat gegarandeerd wordt dat de hele operatie in het slechtste geval niets oplevert, maar ook niets kost. Daarom wordt in de overeenkomst voor het aanduiden van de dunning opgenomen, dat in het geval het lot niet verkocht wordt, de privé-firma er zich toe verbindt het lot te kopen en te exploiteren tegen de prijs van de dunning, indien de eigenaar dit wenst. Op die manier heeft de bosbeheerder de garantie dat hij geen financieel verlies lijdt, en dat zijn bos er toch beter van wordt.

De grote bouseigenaars worden door de bosgroep dikwijls geadviseerd een beroep te doen op gespecialiseerde privé-firma's. De ervaring leert dat het voor de eigenaar van een groter bos rendabel is om zich te laten assisteren door deze bedrijven. Zij kunnen de eigenaars langs de administratieve wegen gidsen en ze kunnen houtloten op een verantwoorde manier te koop stellen. De bosgroep speelt dan een bemiddelende rol. Men tracht zoveel mogelijk te werken met lokale bedrijven, vanwege de nodige streekkennis en de vertrouwensrelatie met de bouseigenaars.

Gezamenlijke houtverkoop

De bosgroepen trachten de houtloten zo samen te stellen dat ze interessant worden zowel naar volume, sortiment als locatie. Zo kan dunningshout, dat vroeger onverkoopbaar werd geacht, via de bosgroepen wel verkocht worden. Daardoor stijgen enerzijds de inkomsten voor de bouseigenaar, maar anderzijds is de eigenaar ook geneigd om de nodige dunningen uit te voeren. Dat is een niet onbelangrijk neveneffect voor de natuurwaarden van het bos. Er komt meer licht in het bos, waardoor ook de neven- en onderetage kansen krijgen. Bovendien moeten de exploitanten die hout kopen via de bosgroepen zich houden aan de verkoopvoorwaarden die heel wat natuurbeschermende maatregelen omvatten.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het hout dat in 2001 door de bosgroepen ver-

kocht werd. Het grootste deel van het verkochte volume zou zonder de bosgroepen wellicht niet gedund geweest zijn. De bosgroepen tonen hiermee aan dat ze in staat zijn om op een duurzame manier te voorzien in een waardevolle grondstof, namelijk in Vlaanderen geproduceerd hout. Momenteel zijn de aangeboden volumes nog bescheiden, maar eens de werking van de bosgroepen in Vlaanderen op kruissnelheid is, zal dit aanbod zeker stijgen.

Bosgroep	Volume m³	Totale prijs m³	Deel- nemende eigenaars
NO-Limburg	5410	81018	18
West-Limburg	4012	31987	32
Noord-Hageland	1517	10668	12
Kempense Heuvelrug	6345	64430	125
Totaal	17283	188103	187

Brandhoutverkoop

De bosgroepen krijgen heel wat vragen van particulieren inzake brandhout. Dikwijls willen deze mensen zelf hout kappen voor eigen gebruik. De bosgroep brengt deze personen in contact met bouseigenaars van wie het perceel zo klein of versnipperd is dat het hout niet via de gewone houtverkoop verkocht kan worden. Naargelang de situatie kan het hout gratis meegenomen worden in ruil voor het uitvoeren van de onrendabele dunning, of kan een bepaalde som overeengekomen worden. Op die manier wordt het beheer van deze kleine bosjes uitgevoerd, terwijl er voor de eigenaar geen kosten aan verbonden zijn.

Een variant op deze werkwijze werd door de bosgroep West-Limburg uitgetest. Particulieren die geïnteresseerd waren in brandhout konden gratis Amerikaanse vogelkers kappen en meenemen, op voorwaarde dat ze ook de kleine struikjes bestreden. Deze werkwijze bleek zeer goede resultaten te geven: de vraag naar brandhout werd ingelost en tegelijkertijd werd de Amerikaanse vogelkers bestreden. Voor deze werkwijze werd een modelcontract

Dunningskap (foto: Jan Manpaey)

ontwikkeld, dat door de respectievelijke eigenaar en particulier ondertekend dient te worden.

In sommige gemeenten wordt sinds jaar en dag een jaarlijkse brandhoutverkoop georganiseerd. De bosgroep Kempense Heuvelrug heeft hier ook aan deelgenomen, en de ervaringen waren positief. Deze verkopen zijn een ideaal middel om veel mensen te bereiken. Waar de mogelijkheden zich voordoen zullen de bosgroepen zulke initiatieven in de toekomst zeker blijven ondersteunen en waar de vraag bestaat ook zelf opstarten.

Ecocertificering

Bosgroepen zullen in de toekomst ook heel wat voordelen kunnen bieden voor eigenaars die hun bossen willen laten certificeren. Hiervoor moet het bosbeheer aan een aantal crite-

ria voldoen. Een deel hiervan kan perfect op het niveau van de bosgroep georganiseerd worden. Hierdoor zal certificering ook voor kleinere eigenaars praktisch haalbaar worden, aangezien zowel de kosten als extra werk worden beperkt. Dankzij de bosgroepen kan op die manier meer gecertificeerd hout op de markt komen, en zal ook de bekendheid van gecertificeerd hout toenemen.

Organisatie van de bosarbeid

Elke bosgroep heeft een coördinator en een administratieve medewerk(st)er in dienst. Daarnaast hebben een aantal bosgroepen een eigen arbeidersploeg ter beschikking voor het uitvoeren van een aantal beheerwerken (bestrijden van Amerikaanse vogelkers, aanduiden en uitvoeren van onrendabele dunningsen, kleine natuurbeheerwerken in de bos-sfeer, ...). De ervaringen van de bestaande

bosgroepen leert dat een eigen arbeidersploeg een groot voordeel is voor de werking. Eigenaars worden sneller overtuigd samen te werken met de bosgroep en er kunnen goedkoop heel wat beheerwerken worden uitgevoerd.

Verhoging recreatieve waarde van het bos

Een aantal effecten zijn moeilijk met cijfers weer te geven. Bosgroepen organiseren overleg tussen betrokkenen en trachten op die manier te bereiken dat ook privé-bossen opengesteld kunnen worden. Een toegankelijkheidsreglement kan opgesteld worden en de aanwezige wegen en infrastructuur kunnen beter onderhouden worden. De economische waardering die deze extra groene ruimten voor recreanten betekent, is moeilijk te bepalen. Ook de lokale horeca, fietsverhuur, manèges,... profiteren van deze betere ontsluiting van de bossen.

Besluit

Bosgroepen hebben als doel in het versnipperde boslandschap in Vlaanderen de beseigenaars bij te staan bij het beheer van hun bos. Hierbij dragen zij duurzaam bosbeheer en multifunctionaliteit hoog in het vaandel. De economische bosfunctie is slechts één van die functies, en kan dan ook nauwelijks los van de andere gezien worden. Bosgroepen trachten een maatschappelijk draagvlak te creëren, en de betrokkenheid van de eigenaars bij het bosbeheer en bosbeleid te verhogen. Voor de vele kleine eigenaars zal hun bos hen nauwelijks een peulschil opleveren, maar de economische, ecologische en sociaal-maatschappelijke vruchten van hun verbeterde beheer zullen blijven groeien.

VAN HULLE B & C
Boomkwekerijen sinds 1792

Urselweg 86 – B-9990 Maldegem-Kleit
 tel.: 050 71 10 69 – fax: 050 71 57 92
 e-mail: info@vanhullebc.be

specialiteit:

BOSPLANTEN & HAAGPLANTEN

Landschapsplanten; planten voor aanleg groene zones; groenschermen; dijkbeplanting; bermbeplanting (autowegen); jonge planten voor doorteelt in volle grond of container; zetstammen; jonge planten voor kerstbomenteelt.

Abies ◦ Acer ◦ Alnus ◦ Buxus ◦ Carpinus ◦ Castanea ◦ Crataegus ◦
 Fagus ◦ Fraxinus ◦ Ilex ◦ Larix ◦ Ligustrum ◦ Picea ◦ Pinus ◦
 Populus ◦ Prunus ◦ Pseudotsuga ◦ Quercus ◦ Sorbus ◦
 Taxus ◦ Thuya ◦ Tilia ◦ Viburnum ◦ ...

Prijzen en advies op aanvraag ◦ Contact: Bart en Carl Van Hulle

VBV-najaarsexcursie Lippensgoed-Bulskampveld

Op zondag 27 oktober organiseert de VBV een excursie rond het thema 'recreatie in het bos' in het domein Lippensgoed-Bulskampveld te Beernem.

Historiek

Tot het midden van de 18de eeuw bestond het gebied voor het grootste deel uit natte heide. De lokale bevolking gebruikte de heide om er turf te steken, hun dieren te laten grazen, hakhout te verzamelen, ... Onder druk van de toenemende bevolking en voedselbehoefte werden plassen en vijvers drooggelegd, dreven aangelegd en stroken heide omgevormd tot akkers waarrond andere stukken werden bebost. Oorspronkelijk gebeurden de bebossingen met loofboomsoorten, maar in 1772 werden de eerste naaldbomen ingebracht door Graaf de Merode. In 1819 bedroeg de bosoppervlakte al 1.431 ha. Rond 1874 werd het kasteel verbouwd in neo-gotische stijl, zoals het er nu nog staat. Het domein er rond was toen 415 ha groot en had de naam 'Lambertsgoed'. In 1904 werd het domein aangekocht door de familie Lippens. Sindsdien heet het 'Lippensgoed'. De familie Lippens liet rond het kasteel een Engels landschapspark ontwerpen. Ook de driedubbele toegangsdreef vanaf 'Het Aanwijks' tot aan het kasteel werd toen aangelegd. Na het overlijden van Barones de Bethune in 1964, werd 220 ha aangekocht door de provincie West-Vlaanderen. In 1981 werd een aanpalende 108 ha eigendom van de overheid. Deze worden nu beheerd door de afdeling Bos & Groen. Eind 1998 werden ook de Vagevuurbossen, aan de overkant van de weg Beernem-Wingene, aangekocht door het Vlaams Gewest. Deze hebben een oppervlakte van 187 ha, zodat het totale openbare bos ruim 500 ha groot is. Het Lippensgoed-Bulskampveld is daarmee het grootste boscomplex van West-Vlaanderen.

Recreatie

De provincie West-Vlaanderen baat het Lippensgoed-Bulskampveld uit als provinciaal recreatiedomein. Er zijn ruime mogelijkheden om te wandelen, fietsen, joggen, paardrijden, hengelen, ... Daarnaast is er een cafetaria en restaurant, een kinderspeeltuin, een kruidentuin, een bezoekerscentrum, een kweekcentrum voor bedreigde neerhofdieren en een vogelopvangcentrum. Uiteraard trekken al deze faciliteiten heel wat dagjesmensen aan, niet alleen in het provinciaal domein, maar ook in het aanpalende domeinbos van het Vlaams Gewest. Hoe afdeling Bos & Groen met deze toenemende recreatiedruk omgaat en wat zij doen om de recreatie in goede banen te leiden, vernemen we ter plaatse van boswachter Frans Van Nevel.

Praktisch

Afspraak op zondag 27 oktober om 14 u op parking 'Het Aanwijks'. Het einde is voorzien omstreeks 17 u.

Wegbeschrijving

E40, afrit 10 (Beernem), richting Wingene. Parking 'Het Aanwijks' bevindt zich ca. 500 m verder aan de rechterkant (kruispunt Reigerlostraat - Heirweg).

Het bos in het recht Colloquium op 4 oktober 2002

Het uitgangspunt van dit colloquium is 'het bos' te bespreken in al de facetten in het recht. Per thema zal er een jurist aan het woord komen en een persoon uit de praktijk.

Het juridisch kader dat van toepassing is op het bos is zeer gefragmenteerd. Naast het Bosdecreet van 1990 zijn ook de internationale verdragen, Europese richtlijnen, andere decretale teksten en uitvoeringsbesluiten van toepassing. De behandelde onderwerpen trachten een juridisch antwoord te geven op een aantal essentiële vragen. Wat is 'het bos'? Welk recht is van toepassing op 'het bos'? Welk fiscaal regime is van toepassing?

Deze studiedag richt zich tot alle juristen en niet-juristen die in de praktijk met het bos bezig zijn.

De referaten worden opgenomen in de uitgave 'Het bos in het recht' dat zal beschikbaar zijn op de dag zelf. Deze uitgave is inbegrepen in de deelnameprijs.

Organisatie: TROS, die keure en Vereniging voor Bos in Vlaanderen - Lokatie: Salons Waerboom, J. Mertensstraat 140 (Groot-Bijgaarden) - Deelnameprijs: € 230,00 (TROS-leden: € 210,00); koffie, lunch, boek en deelnemersmap inbegrepen. - Inschrijven: die keure, Juridische studiedagen, Oude Gentweg 108, 8000 Brugge - Meer inlichtingen: Rita Vermote (tel.: 050/47.12.68 of e-mail: rita.vermote@diekeure.be)

Vrijwilligers voor autochtone zaadoogst gezocht!

Zowel in het stadsbos Gent als in het regionaal bos rond Gent zullen de komende jaren heel wat bomen worden aangeplant. Voor het regionaal bos worden een aantal bestaande, oude bossen (o.a. de Makegemse bossen in Merelbeke) aan elkaar gesloten tot een groot boscomplex dat een functie krijgt voor de ruime regio van Gent.

We willen graag zoveel mogelijk autochtone boompjes aanplanten: boompjes die voortkomen uit zaden van bomen die perfect aangepast zijn aan de Gentse streek omdat zij daar oorspronkelijk vandaan komen en niet werden ingevoerd uit het buitenland. Omdat autochtoon materiaal uit de Gentse regio niet zomaar te koop is, moeten we hier een inspanning leveren en zelf autochtoon zaad gaan verzamelen.

Op 7 september zal in de namiddag in Gaverre, Merelbeke, Oosterzele en Wetteren zaad geoogst worden op locaties met oud bos. Deze zaadoogst loopt in samenwerking met de Afdeling Bos & Groen, het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer en Bossanova.

Als jij ook jouw zaadje wil bijdragen aan mooie bossen in het Gentse, geef dan een seintje aan het VBV-secretariaat (e-mail: Katrijn.Gijsel@vbv.be, tel.: 09/252.21.13, fax: 09/252.54.66).

Excursie Werkgroep Pro Silva

Op vrijdag 13 en zaterdag 14 september 2002 vinden de Pro Silva najaarexcursie plaats. Ditmaal buigen we ons over het Mozaïekcyclusconcept in het gebied van de Snekensvijver (Lichtaart: Netevallei-Heuvelrug bij Bobbejaanland). In de voormiddag is er discussie over het beheer van bossen op de rand van de vallei van de kleine Nete. In de namiddag komt bosbeheer in het natuurreservaat Snekensvijver op de zandige Heuvelrug aan bod. De keuzes die gemaakt moeten worden bij het omvormingsbeheer naar een mengbos of naar heide en stuifduinen zullen ongetwijfeld voor boeiende discussies zorgen.

Voor meer inlichtingen of inschrijvingen kan je contact opnemen met Rik De Vreese op het VBV-secretariaat
e-mail: Rik.DeVreese@vbv.be,
tel.: 09/252.21.13, fax: 09/252.54.66

VBV-studiedag 'De (on)zin van houtproductie in Vlaanderen?'

Donderdag 10 oktober 2002 organiseert de Vereniging voor Bos in Vlaanderen (VBV) een studiedag in het kader van de Week van het Bos. Het thema is de houtproductie in Vlaanderen. Moet Vlaanderen zelf nog instaan voor houtproductie? Wat is de visie van afdeling Bos & Groen op de houtproductie in Vlaanderen? De beheersvisie van de afdeling houdt alvast rekening met deze economische component in het bosbeleid. Duurzaam beheerde bossen zijn een garantie voor onder meer de productie van kwaliteitsvol hout. Maar is deze functie te verzoenen met bijvoorbeeld de ecologische en creatieve waarde van het bos. Wat is de impact

van de Vlaamse houtproductie op de houtsector in Vlaanderen? De houtsector is nog steeds een belangrijke speler op de arbeidsmarkt in Vlaanderen. Wat is het verhaal van de vele privé-boseigenaars in de houtproductie? De studiedag vindt plaats in het Cultureel Centrum van Berchem (CCBE, Driekonigenstraat in Antwerpen) vanaf 9u30 tot 13u00. Inschrijvingsprijs: € 15,00 (VBV-leden: € 12,50)

Meer info en inschrijven

Vereniging voor Bos in Vlaanderen, Geraardsbergsesteenweg 267, 9090 Gontrode, tel: 09/252 21 13 - fax: 09/252.54.66, e-mail: info@vbv.be, informatie: www.vbv.be

Groene Band wordt Bosrevue

Het eerste nummer van Bosrevue is boven de doopvont gehouden. Bosrevue is de waardige opvolger van de Groene Band en komt tegemoet aan de vraag naar een Vlaams tijdschrift over alle aspecten van duurzaam bosbeheer. Bosrevue zal inspelen op de concrete toepassingen. Hoe moeten bouseigenaars en bosbeheerders beleidsbeslissingen omzetten in hun dagelijks bosbeheer. Het nieuwe tijdschrift wil de lezer concreet informeren over duurzaam en multifunctioneel bosbeheer. In het eerste nummer gaan we alvast in op de voor- en nadelen van het werken met toekomstbomen. Met enkele concrete, praktijkgerichte voorbeelden trachten we aan te tonen dat deze toekomstboommethode een handig hulpmiddel is voor heel wat bosbeheerders om te komen tot een beter bosbeheer. Verder besteden we ook aandacht aan

de Bosgroepen in Vlaanderen. Hoe kunnen zij bijdragen tot de ontwikkeling van duurzaam bosbeheer? Tot slot staan we even stil bij de gezondheidstoestand van onze Vlaamse bossen. We maken de balans op van vijftien jaar vitaliteitsonderzoek en trekken enkele conclusies die de bosbeheerder concreet op het terrein kan toepassen. Elk VBV-lid krijgt Bosrevue in de bus. De abonnementen op de Groene Band zullen in de loop van dit jaar ook nog nummer 2 en 3 ontvangen. Ontvangt u alleen de Boskrant, maar wil u in de toekomst ook meer informatie over de toepassingen van duurzaam bosbeheer? Abonneer u op Bosrevue en stort € 2,50 op rekening van de VBV. Weet u niet zeker of u reeds op de vroegere Groene Band was geabonneerd, neem dan contact op met het secretariaat. (09/252.21.13 of info@vbv.be)

Programma Week van het Bos 2002

Provincie Antwerpen

Karrenmuseum (Essen)

Zondag 6 oktober 2002

van 13u00 tot 17u00

Het karrenmuseum in Essen en het bosmuseum Wildertse Duintjes vormen op 6 oktober het decor van een heuse 'houtkermis'. Een aantal bomen worden uit het nabije gemeentebos 'Achttertse Duintjes' gerooid en ondergaan diverse bewerkingen in de geres-taureerde ateliers van het museum: de zager is aan het werk, de wagenmaker, de smid, beeldhouwers, mandenvlechters, houtdraaiers, ... Ga even mee terug in de tijd en proef in dit levend buitenmuseum de sfeer van hout, leer en echt vakwerk!

Gemeente Bornem-Hingene

Zaterdag 12 oktober 2002

In de gemeenten Bornem en Puurs wordt een parcours uitgestippeld met tentoonstellingen, geleide wandelingen, ... Alle activiteiten staan in het teken van 'hout als hernieuwbare en duurzame grondstof'. De bezoeker kan zelf zijn programma samenstellen. Er is een fietskaart beschikbaar voor de liefhebber die per fiets verschillende locaties wil bezoeken.

- domein van Bornem: 9u30 en 14u00: geleide wandeling in het domein met een bezoek aan de eendekooi. Aansluitend kan men o.l.v. een gids een bezoek brengen aan het Kasteel van Bornem (Marnix de Sainte Aldegonde); de inkom van het kasteel bedraagt € 5,00.
- tentoonstelling over hout als hernieuwbare en duurzame grondstof en FSC-label. Doorlopend (10u00-17u00) te bezichtigen in zaal De Casteleyn (Bornem), ook tijdens de week van maandag 7 t.e.m. vrijdag 11 oktober. Aansluitend kan u een bezoek brengen aan het Provinciaal Domein d'Ursel.
- Centrum voor Muziekinstrumentenbouw (CMB) in Puurs. 10u00 en 13u30: Rondlei-

ding in het CMB met aansluitend een boswandeling o.l.v. de boswachter in het Coolhembos, een bosreservaat van afdeling Bos & Groen. Maximaal 20 personen per rondleiding, inschrijven is verplicht. Inschrijven: Jean-Pierre Adriaenssens, Kerkstraat 64 in 2870 Puurs (tel./fax: 03/886.27.01).

- Zagerij Peleman: 14u00 - 17u00 (doorlopend): Zagerij Peleman is vrij te bezichtigen in het kader van de Week van het Bos. Tijdens het bezoek zullen er een aantal demonstraties en houtbewerkingen uitgevoerd worden. Deze zagerij speelde ook een belangrijke rol in de VRT-serie Stille Waters als de zagerij van Vorlat. Profiteer van deze unieke gelegenheid.
- domeinbos De Notelaer 14u00 - 18u00 (doorlopend): bezoek aan de villa Vorlat, bekend van de VRT-serie Stille Waters. In de villa kan je een fototentoonstelling bekijken van de set tijdens de opnames van Stille Waters. Aansluitend aan de villa Vorlat is er het domeinbos met bosleerpad en wandelparcours hout als hernieuwbare en duurzame grondstof.

Bosmuseum (Ravels)

Zondag 6 oktober 2002

van 10u00 tot 17u30

Het programma begint om 10u00 tot omstreeks 17u30. 's Middags is er mogelijkheid tot een Breugheliaanse maaltijd (€ 6,00). Vooraf inschrijven bij Dirk Janssens (014/37.00.13), doorlopend mogelijkheid tot eten en ter plaatse betalen.

Tentoonstelling van hout als duurzame en hernieuwbare grondstof is doorlopend te bezichtigen. In en rond het boshuis in Ravels is er een uitgebreid aanbod van workshops, infostanden en bosactiviteiten: klompenmaker, figuurzager met kettingzaag (stoelen), marqueteurs, schuttingen van houten wand, ... Infostanden van de technische school, Memi-

bo, Ecomat, ... over duurzame en praktische toepassingen van hout.

Doorlopend is er kinderanimatie (August en Zonneschijntje) en muziek (lokale folk-groep Mede)

11u00 – 13u00 – 15u00 – 17u00 vertrekken er telkens 2 huifkarren o.l.v. een natuurgids voor een tocht in domeinbos Ravels.

Interactief wandelparcours met demonstraties door hakselaar en mobiele zagerij, bosexploitatie, ...

Provincie Limburg

Provinciaal domein Nieuwenhoven (Sint-Truiden)

Zondag 6 oktober – 14u00 t.e.m. 18u00

Tentoonstelling over hout als duurzame en hernieuwbare grondstof in het bezoekerscentrum van domein Nieuwenhoven.

14u00: paddestoelenwandeling door Provincie Limburg i.s.m. natuurgidsenvereniging en Stad Sint-Truiden. Einde omstreeks 16u00. Afspraak aan het bezoekerscentrum.

14u00 – 16u00: geleide boswandelingen met boswachters langs het interactief wandelparcours.

Het Kattenbos (Lommel)

Zondag 6 oktober – 13u00 t.e.m. 18u00

De bouw van een houten dorp met animatie, standen en workshops over het thema hout. Er zijn demonstraties van houtsnijwerkers, kuipers (houten vaten), trekpaarden, volksspelen, vertellingen, mode en het bos, papier, vellen en uitslepen van bomen...

Doorlopend is er straattheater en muziek. U kan er eveneens een historisch houten dakgebinte bekijken. Tentoonstelling van hout als duurzame en hernieuwbare grondstof is doorlopend te bezichtigen.

Van 13u00 tot 15u30: elk halfuur vertrek van huifkartocht met verteller.

14u00 – 15u00 – 16u00: geleide boswandelingen langs onder meer het interactief wandelparcours.

Vanaf 15 juli t.e.m. 30 september is er in samenwerking met het Cultureel Centrum van Lommel is er een fotowedstrijd over hout. Deelnameformulieren zijn te verkrijgen bij de vvv en de Culturele Centra van Lommel. De prijsuitreiking vindt plaats op 6 oktober. De foto's van de winnaars worden tentoongesteld in de tent in het Kattenbos. Voor de kinderen is er een tekenwedstrijd.

Een pendeldienst (toeristisch treintje) van en naar het station van Lommel is voorzien.

Rooierheide (Opitter-Bree)

Zondag 6 oktober – 14u00 t.e.m. 17u30

14u00 – 15u00 – 16u00: geleide wandelingen met boswachter in Rooierheide langs het interactief wandelparcours. Vertrek aan het bosmuseum Pollismolen in Opitter (Molenstraat).

Tentoonstelling van hout als duurzame en hernieuwbare grondstof is doorlopend te bezichtigen.

Provincie Oost-Vlaanderen

Makegemse bossen (Bosstraat, Merelbeke)

Zondag 6 oktober 2002

13u30 t.e.m. 17u30

Tentoonstelling over hout als hernieuwbare en duurzame grondstof.

De hele namiddag zijn er standen en workshops: houten speelgoed, houtdraaiers, houtbewerking, een demonstratie door het labo voor Houttechnologie (RUG).

Tentoonstelling luchtfoto's van Merelbeke en de Makegemse bossen.

14u00 – 15u00 – 16u00: geleide boswandelingen met boswachter

13u30 – 17u00: interactief wandelparcours met onder meer demonstraties boswerkzaamheden, houttechniek en allerlei houttoepassingen. Er is een cursus boomverzorging en Diogenes.

De hele namiddag animatie voor jong en oud: oude volksspelen, ludieke boomontmoetingen, ... en muziek met 'Brandhout'.

De gemeentelijke Scheldemolen is open, er zijn rondleidingen door de molenaar. Elk uur vertrekt er een pendeldienst met huifkarren van tent aan de Makegemse bossen naar de molen.

Provincie Vlaams-Brabant

Zoniënwood in Jezus-Eik (Overijse)

Zondag 6 oktober 2002 – vanaf 14u00

Tentoonstelling en diorama over 'hout en bodemdierjes' in Gemeenschapscentrum De Bosuil, Witherendreef 1 in Jezus-Eik (tot 27 oktober 2002).

Interactief wandelparcours met thema 'hout als hernieuwbare en duurzame grondstof' (tot 27 oktober 2002)

14u30: geleide openingswandeling in het Zoniënwood o.l.v. de boswachter, met aandacht voor duurzaam bosbeheer en de aspecten van bosexploitatie. Vertrek aan GC De Bosuil, Witherendreef 1 in Jezus-Eik.

Zondag 13 oktober 2002

14u30: geleide wandeling met thema 'duurzaam bosbeheer'. Plaats van afspraak: aan parking Middenhut, Waterloosteenweg 1, 1640 Sint-Genesius-Rode.

Zondag 20 oktober 2002

14u30: BTW-3T-wandeling: 3 dreven en 3 tunnels in het Zoniënwood. Plaats van afspraak: Gemeenschapscentrum De Bosuil, Witherendreef 1, 3090 Overijse.

Zoniënwood (Groenendaal)

Woensdag 9

en donderdag 10 oktober 2002

Gecombineerde dagexcursie en bedrijfsbezoek met thema 'Van beuk tot finerblad'.

Afspraak om 10u00 aan bosmuseum Jan van Ruusbroec, Duboislaan 4 in 1560 Hoeilaart (Groenendaal) voor excursie in Zoniënwood i.v.m. de bosexploitatie van beuken in het kader van de beheervisie. 's Middags broodjeslunch in cafetaria bosmuseum.

Om 13u30 vertrek per bus naar de firma n.v. Schilfineer Wijns in Aarschot voor een bedrijfsbezoek en aandacht voor het afrollen van beuk tot finerbladen voor houtplaten. Terug aan bosmuseum omstreeks 17u30.

Inschrijven is noodzakelijk bij de houtvesterij Groenendaal, Brusselsesteenweg 700 in 3090 Overijse (tel.: 02/657.22.03 – fax: 02/657.65.13) tegen 20 september 2002. Deelnemeprijs (transport, lunch): € 8. Aantal deelnemers minimum 20 en maximum 30 personen per dag.

Hallerbos (Halle)

Van zondag 6

t.e.m. zondag 13 oktober 2002

Tentoonstelling over het thema 'hout als hernieuwbare en duurzame grondstof' in het Hallerbosmuseum.

Het 'beestenbos': een tentoonstelling gebaseerd op FAQ's van kinderen over bos en bosdieren.

Interactief wandelparcours met thema 'hout als hernieuwbare en duurzame grondstof'.

Meerdaalwoud & Heverleebos

(Oud-Heverlee)

Vrijdag 4 oktober 2002

Bosquiz van houtvesterij Leuven.

Zaterdag 5 of zondag 6 oktober 2002

Officiële opening van de Week van het Bos in de tent aan Het Zoet Water (Oud-Heverlee): 14u00: openen van het wandelparcours met als thema 'hout als hernieuwbare en duurzame grondstof'.

14u00: start van de fietstocht in Meerdaalwoud & Heverleebos. Aandachtspunten zijn de beheervisie van afdeling Bos & Groen, hout als hernieuwbare en duurzame grondstof, schuilhut, ...

17u00: officieel moment met toespraken van houtvester Bart Meuleman (afdeling Bos & Groen) en burgemeester van Oud-Heverlee.

Doorlopend zijn er workshops en demonstraties op het wandelparcours van bosexploitatie, houtklievers, lindenvlechters, ...

Provincie West-Vlaanderen

Polygoonbos 'Den Doel' (Zonnebeke)**Zondag 6 oktober 2002**

van 13u30 tot 17u30.

Geleide wandelingen langs een interactief wandelparcours in het Polygoonbos, in de volksmond beter bekend als 'Den Doel'.

In het bos zijn allerlei activiteiten te bekijken en te beleven: het vellen van bomen, exploitatie met tractor en lier, allerlei houttoepassingen, houtsculpturen, snoeiwerken, boomchirurg, ... Er zijn allerlei ambachten, een paddestoeltocht en zelfs een echte heks komt langs...

Wie het verschil wil zien tussen exploitatie met 'het Vlaamse paard' en 'het Belgisch trekpaard' moet zeker langskomen!

De tentoonstelling over het thema 'hout als hernieuwbare en duurzame grondstof' is te bezichtigen in de turnzaal van de gemeentelijke basisschool.

Kortom voor jong en oud valt van alles te beleven!

Tijdens de week (van 7 tot 12 oktober) knutselt het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels voor de scholen een aantrekkelijk programma in elkaar.

Zondag 6 oktober 2002

Van 10u00 - 17u00: Opening Arboretum Koekelare met geleide wandelingen in het arboretum tussen 14 en 17 uur. Vertrek aan de ingang in de Bovekerkestraat.

14u00: wandeling in de Duinbossen van De Haan o.l.v. de boswachter. Vertrek aan de parking in de Copmanlaan.

14u00: geleide wandeling in de Heemtuin (Ryckvelde). Vertrek aan de ingang van de heemtuin.

Zaterdag 12 oktober 2002

Stadsrandbos De Preshoek.

15u00: Symbolische plantactie in de Preshoekstraat (Kortrijk - Marke), perceel naast de brug van de autostrade. Aansluitend is er een fietstocht naar het centrum van Kortrijk.

17u30: Opening van de tentoonstelling over bosuitbreiding en Vlaamse stadsbossen in de Schouwburg van Kortrijk (te bezoeken van 12/10 t.e.m. 27/10)

Meer info: www.vbv.be

Programmabrochure (tel.: 02/553.81.37).

Wettelijk kader voor duurzaam bosbeheer krijgt vorm

HANS SCHEIRLINCK

Net voor het zomerreces keurde de Vlaamse Regering een aantal uitvoeringsbesluiten op het Bosdecreet goed. Met deze nieuwe besluiten wil de Vlaamse overheid een beter en duurzaam bosbeheer stimuleren. Zo zijn de criteria vastgelegd voor 'duurzaam' bosbeheer en zijn de richtlijnen aangepast voor het opmaken van een bosbeheerplan. Om de boseigenaars te stimuleren bosbeheerplannen op te stellen die voldoen aan de criteria duurzaam bosbeheer, is de subsidieregeling in die zin aangepast. Een ander goedgekeurd besluit regelt het wettelijk kader voor de ondersteuning van de bosgroepen. Deze uitvoeringsbesluiten moeten nog voor advies naar de Raad van State waarna ze kunnen verschijnen in het Staatsblad. Verwacht wordt dat ze pas tegen het eind van dit jaar definitief van kracht zullen zijn. Wij geven u alvast een voorsmaakje van de inhoud.

Criteria duurzaam bosbeheer

De criteria duurzaam bosbeheer zijn gestoeld op de principes van Pro Silva en het multifunctioneel bosbeheer. De beheerder moet vastleggen hoe hij zijn bos op termijn wil laten evolueren om op een harmonische manier de sociaal-recreatieve, economische en ecologische functie te laten samensporen. Een belangrijk gegeven is dat de bosbeheerder moet open staan voor adviezen van omwonenden en bosgebruikers en bovendien verantwoording moet afleggen waarom hij al dan niet rekening heeft gehouden met deze opmerkingen. Op plaatsen waar dit relevant is én verenigbaar met de andere bosfuncties zal de eigenaar aangespoord worden om zijn bos voor het publiek open te stellen.

Daarnaast moet het beheerplan ook een duurzame productie en efficiënt gebruik van verschillende bosproducten waarborgen door het bos te behandelen als hernieuwbare hulpbron. De beheerder moet een continue houtproductie nastreven door enerzijds een evenwicht tussen houtoogst en aanwas te bewaren en anderzijds een varieerde structuur na te streven zowel naar leeftijdsverdeling als naar soorten. Bovendien moet bij exploitatie schade aan het bestand en verstoring van flora en fauna tot een minimum worden beperkt. Tenslotte wordt er in de criteria duurzaam bosbeheer ook veel aandacht geschonken aan de ecologische functie van het bos. Zo moet uit het beheerplan blijken dat er wordt gestreefd naar een bepaald aandeel gemengde bestanden op basis van inheemse en standplaatsgeschikte boomsoorten; dat het aandeel dood hout zal worden opgetrokken; dat er bepaalde bomen niet zullen worden gekapt zodat ze staande kunnen sterven; dat er rekening zal worden gehouden met de aanwezige zeldzame, bedreigde en wettelijk beschermde planten diersoorten, ...

Deze opsomming is slechts een greep uit de voornaamste richtlijnen van de criteria duurzaam bosbeheer. Het is niet de bedoeling dat altijd in tijd en ruimte aan alle criteria voldaan wordt. Evenwel moet uit het geplande beheer wel blijken dat de bosbeheerder streeft naar een geïntegreerd en duurzaam bosbeheer.

Vlaams Ecologisch netwerk

De Vlaamse overheid heeft recent ook de eerste 87.000 ha van het Vlaams Ecologisch Netwerk (kortweg VEN) afgebakend. Binnen dit netwerk zijn grote eenheden natuur opgenomen en zullen maatregelen genomen worden

om natuurwaarden te behouden en te herstellen. In de tweede helft van september start het openbaar onderzoek en kan iedereen de kaarten gaan inkijken op het gemeentehuis en zijn eventuele opmerkingen doorgeven. Alle bossen die gelegen zijn in het VEN moeten beheerd worden volgens de criteria duurzaam bosbeheer. Ongeveer de helft van de oppervlakte van het nu afgebakende VEN is bos, wat betekent dat ongeveer 20 à 30.000 privé-boseigenaars een beheerplan zullen moeten opstellen dat voldoet aan de criteria duurzaam bosbeheer. Boseigenaars wiens eigendom niet binnen het VEN komt te liggen, zullen kunnen kiezen tussen het opmaken van ofwel een uitgebreid beheerplan dat voldoet aan de criteria duurzaam bosbeheer ofwel een beperkt beheerplan. De vorm en inhoud van dergelijke beheerplannen werd ook vastgelegd in een nieuw uitvoeringsbesluit. Het beheerplan loopt over een termijn van 20 jaar en is volledig openbaar. Nieuw is tevens dat de bosbeheerder die een bosbeheerplan heeft opge maakt dat voldoet aan de criteria duurzaam bosbeheer, na 10 jaar een evaluatie moet opmaken. Hierin moet hij een overzicht geven van de uitgevoerde werken en een toetsing doen van de uitgevoerde beheerwerken in het kader van de oorspronkelijk gestelde beheerdoelstellingen.

Nieuwe subsidieregelingen

Het opstellen van een beheerplan dat voldoet aan de criteria duurzaam bosbeheer is niet zo'n eenvoudige klus en menig bouseigenaar zal zich dan ook genoodzaakt zien om hiervoor professionele ondersteuning te zoeken. Daarom werd een subsidie voorzien voor het opstellen van dergelijk beheerplan. Het subsidiebedrag varieert tussen € 200,00 en € 250,00/ha afhankelijk van het aantal bouseigendommen die betrokken zijn bij het gezamenlijk bosbeheerplan. De subsidie kan slechts eenmaal om de twintig jaar worden toegekend en de gezamenlijke bosoppervlakte,

opgenomen in het beheerplan, moet minstens 5 hectare bedragen. Aangezien een bouseigenaar in Vlaanderen gemiddeld slechts 1 ha bos bezit betekent dit dat in veel gevallen verschillende eigenaars zullen moeten samenwerken om voor het opstellen van een beheerplan gesubsidieerd te worden. De bosgroepen, waar we onmiddellijk op terugkomen, kunnen hier een oplossing bieden. De bosbeheerder die zijn bos beheert volgens de criteria duurzaam bosbeheer en over een goedgekeurd beheerplan beschikt kan aanspraak maken op een jaarlijkse vergoeding van € 50,00/ha. Voor het beheer van open plekken in de bossfeer alsook voor loofhoutbestanden met inheems loofhout en oude grove dennenbestanden (ouder dan 70 jaar) kan deze jaarlijkse subsidie oplopen tot € 125,00/ha.

De bestaande subsidies voor herbebossing en openstelling van het bos voor het publiek werden ook enigzins aangepast. Zo worden er geen subsidies meer gegeven voor het aanplanten van populier en exoten zoals corsesaanse den, robinia, tamme kastanje, douglas en lork. Het subsidiebedrag varieert tussen € 3.200,00/ha (voor eik) en € 1.500,00/ha (voor gewone den, trilpopulier en esdoorn). Men kan dan ook verwachten dat de huidige trend dat bouseigenaars voornamelijk eik aanplanten zich in de toekomst zal doorzetten. Het is jammer dat men de kans heeft laten liggen om andere inheemse loofbomen zoals esdoorn, berk en boskers met minstens evenveel economische en ecologische potenties niet even sterk te promoten. Een extra vergoeding (€ 250,00/ha) kan worden bekomen wanneer aanbevolen herkomsten worden gebruikt. Dit zijn herkomsten van bepaalde inheemse boomsoorten die door het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer worden aanbevolen omdat zij aangepast zijn aan de groeiomstandigheden in een bepaalde streek. Nieuw is ook dat een subsidie kan worden bekomen voor een voor een reeds gevestigde natuurlijke verjonging. Deze vergoeding kan

om het even wanneer worden aangevraagd op voorwaarde dat 90% van de gevestigde bomen en struiken jonger is dan 10 jaar. Voorwaarde voor het verkrijgen van herbebossingsubsidies is evenwel dat de verjongingsvlakte minstens een halve hectare bedraagt. Dit kan voor veel bouseigenaars met een kleinere bouseigendom een probleem vormen, zeker wanneer men het kleinschalig bosbeheer dat gepromoot wordt via de criteria duurzaam bosbeheer wil toepassen. Voor het openstellen van een privé-bos wordt de subsidie opgetrokken tot een bedrag van € 2,00 per meter opengestelde weg, met een maximum van € 50,00/ha.

Erkenning van de bosgroepen

Een belangrijk nieuw gegeven in de voorliggende wetswijziging is het feit dat bosgroepen kunnen erkend worden en gesubsidieerd voor hun werking. Bosgroepen zijn verenigingen van bouseigenaars met als doelstelling te komen tot een beter en efficiënter duurzaam bosbeheer. De werkingsgebieden zijn in het besluit vastgelegd en in totaal zijn er 19 bosgroepen in Vlaanderen voorzien. De erkende bosgroepen kunnen een werkingstoe-lage ontvangen voor het aanwerven van een voltijdse coördinator en halftijdse administratief medewerker. De bedoeling is dat zij alle privé-bouseigenaars die lid zijn van de bosgroep technisch advies geven en bijstaan bij de praktische uitvoering van het beheer van hun bos. Verder kunnen bosgroepen ook projectsubsidies aanvragen voor o.a. bestrijding van Amerikaanse vogelkers, natuurbeheerwerken, aanduiden onrendabele dunningen, maatregelen met betrekking tot recreatieve infrastructuur en de opmaak van een toegankelijkheidsreglement voor een boscomplex. Verder zijn er ook toelagen voorzien voor het organiseren van vormingsdagen voor de bosgroepleden rond specifieke thema's zoals dunningen aantekenen, bomen herkennen of snoeien.

De voorliggende maatregelen zijn zeker een stap in de goede richting naar een duurzamer bosbeheer. Men mag echter niet verwachten dat deze extra verplichtingen en vergoedingen de vele tienduizenden bouseigenaars in Vlaanderen zal aanzetten om hun beheer éénsklaps bij te sturen in de gewenste richting. Om dit te bereiken is informatieverspreiding en een persoonlijke en op maat gesneden aanpak vereist. Daarom is in dit verhaal de rol van de bosgroepen extreem belangrijk. Hopelijk slagen zij er in de boodschap van duurzaam en geïntegreerd bosbeheer uit te dragen én te laten toepassen op de honderduizend hectare privé-bos in Vlaanderen.

Het Parkbos op de Gentse Feesten

Het Parkbos wordt de eerste 'groen-pool' rond Gent. In het gebied tussen de woonkernen van Zwijnaarde, Sint-Denijs-Westrem en De Pinte komt er minstens 300 hectare openbaar bos bij.

Een groen eilandje ter hoogte van de samenvloeiing van de Leie en de Lieve bracht het Parkbos in de stad, temidden van de bruisende *Gentsche Fieste* (20 tot 29 juli 2002). De Gentse kunstenaar William Phlips schiep het kunstzinnige 'Parkboseiland' om het bosuitbreidingsproject meer bekendheid te geven. Elke dag om 18u00 voltrok zich een bizar ritueel: het voederen van de bewoners van Parkboseiland, zeven witte legkippen en het ophalen van hun geproduceerde eieren.

Onder meer Gentse-Feesten-legende Walter De Buck, parkbos-peter Nic Balthazar en Vlaams minister van Leefmilieu Vera Dua maakten een boottochtje naar het Parkboseiland. Minister Dua belooft verder haar schouders te zetten onder het project om het bos in Gent zo snel mogelijk te realiseren. Ze gaf ook nog mee dat de eerste hectaren in het Parkbos onlangs door de overheid aangekocht werden. Tijdens het laatste weekend kwamen ook de Gentse burgemeester Frank Beke en de schepenen Lieven Decaluwe en Karin Temmerman de kippen uitwaaien. Op de laatste avond van de Gentse Feesten, traditioneel de 'dag van de lege portemonnees' werden de kippen niet zonder moeite van hun ei-

landje weggehaald. Nog heel even werden de zeven witte kippen vervangen door acht zwarte muzikanten van de band Les Frères Nègres uit Burkina Faso. Zij zorgden van op het eiland voor een denderend afscheidsconcert.

Voor de kinderen waren er dit jaar groene 'Bos-in-Gent'-ballonnen. De ouders konden dan weer terecht bij de Parkbosmobiel. Die trok door de straten van Gent om de feestvierders en geïnteresseerden te informeren over

het Parkbos. Elke avond klokslag 18u00 hield de Parkbosmobiel halt ter hoogte van het Parkboseiland.

Sportievelingen konden tijdens de Gentse Feestenperiode de benen strekken op onze fiets- en wandeltocht door het toekomstige Parkbos. Meer dan 100 mensen kwamen alvast een kijkje nemen.

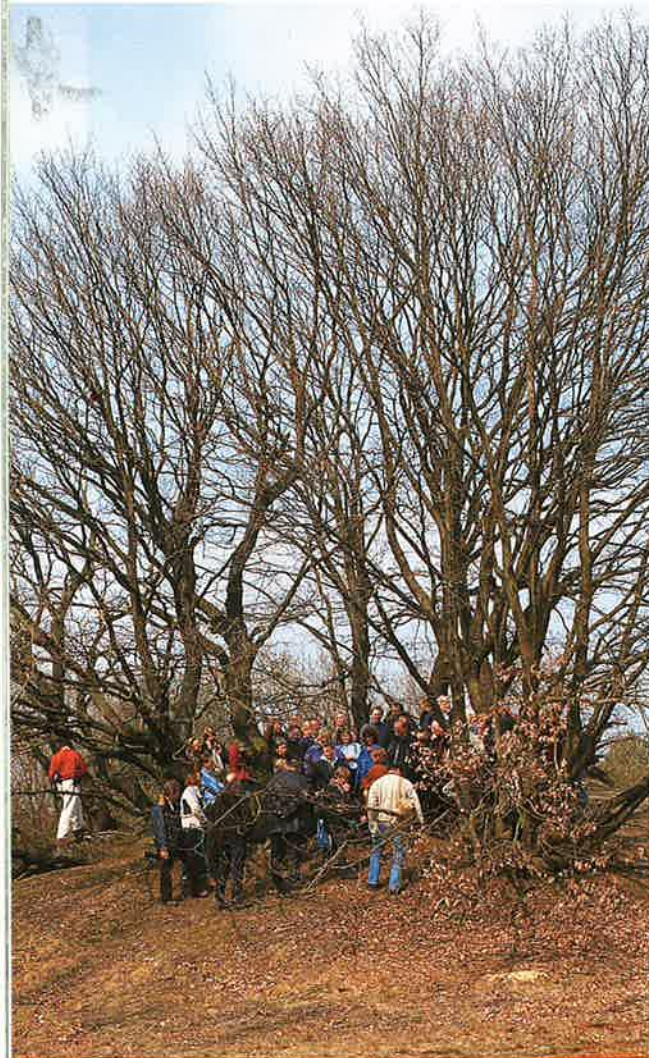
Meer informatie over het Parkbosproject vind je op www.parkbos.be

Hoe de eik Europa veroverde: relevantie voor het huidige bosbeheer

KRISTIE N VANDER MIJNSBRUGGE, ELS COART & RIK DE VREESE

In de universele genetische code van planten en dieren zit informatie vervat uit het verleden. Dit is genetische informatie, opgeslagen in het DNA van de chloroplasten dat heeft standgehouden tegen de tand des

(foto: Kristien Vander Mijnsbrugge)

tijd. Ontafeling van deze rebussen levert historische gegevens op die niet via andere wetenschappelijke disciplines hadden kunnen ontluisterd worden. In een vorige Boskrant (April-Mei 2002) werd beschreven hoe chloroplastanalyse van een eikenblad ons leert uit welk refugium tijdens de laatste ijstijd de voorouders van deze eik afkomstig zijn en hoe deze kennis kan aangewend worden om het autochtone karakter te evalueren. In dit artikel proberen we deze historische informatie aan te wenden in het huidige bosbeheer. Na een blik in het verleden volgt een blik gericht op de toekomst.

Het werd duidelijk dat slechts de meest autochtone locaties uit de inventarisaties naar autochtone genenbronnen in Vlaanderen na chloroplastanalyse nog steeds met enige zekerheid autochtoon kunnen worden genoemd. Van deze locaties komen een aantal, met een voldoende hoog stamtal, in aanmerking om erkend te worden als zaadbron. Deze erkenning, welke het komende jaar voorzien is, zal toelaten zaden van deze locaties te vermarkten. Zo zullen binnen een viertal jaar voor het eerst autochtone eiken van deze locaties kunnen worden gekocht of autochtoon plantsoen.

In concreto gaat het voor wintereik over een drietal locaties in de Kempen, die allen van het Italiaanse chloroplasttype zijn. Deze wintereiken kunnen als een lokaal ecotype worden beschouwd. Daardoor is het aanplanten van deze eiken enkel te verantwoorden in de Kempen. Gezien het aangeplante bos in de Kempen in grote mate dateert van maximaal 150 jaar geleden wordt verwacht dat de oude eikenhakhoutstoven die we nog terugvinden weinig of

niet verstoord werden door bestuiving met aangeplante eiken afkomstig uit andere regio's. Dit is niet onbelangrijk, gezien chloroplastanalyse enkel iets vertelt over maternale overerving en bestuiving door eiken van vreemde herkomst met deze analyse niet getraceerd kan worden. Deze hypothese wordt verder onderzocht aan de hand van onderzoek naar de diversiteit van het nucleaire DNA, dat momenteel op het Departement Plantengenetica en Veredeling (C10) aan de gang is.

Daarnaast zijn er twee interessante zomereiklocaties, beiden van het Spaans chloroplasttype. Eén is gelocaliseerd in de Vlaamse zandstreek, de andere in de Kempen. Gezien er dit jaar in de houtvesterijen Antwerpen en Turnhout en volgend jaar in de houtvesterijen Gent en Brugge geïnventariseerd wordt, zullen hopelijk nog enkele bijkomende interessante locaties boven water komen. Erkenning van een voldoende aantal zaadbronnen zal toelaten voldoende diversiteit in het aanbod autochtone zomereiken te brengen. Het Spaanse chloroplasttype hoort in volledig Vlaanderen thuis, zodat geen onderscheid dient gemaakt te worden tussen de Kempen en andere gebieden in Vlaanderen. Wel zijn autochtone eiken vermoedelijk enkel zinvol op armere bodems (Vlaamse zandstreek en Kempen). Op de rijkere bodems (fytogeografisch: Brabants district of bodemkundig de zandleem- en leemstreek) werd in grotere mate reeds vele eeuwen eik aangeplant zodat vermenging van autochtone individuen met niet-autochtoon genenmateriaal door bestuiving vermoedelijk schering en inslag is. Deze vermenging op nucleair DNA niveau kan met de chloroplastanalyse niet nagegaan worden. Zo kunnen de volgens de chloroplastanalyse autochtone eikenbestanden in Meerdaalwoud reeds enkele generaties vermengd zijn met niet-autochtoon genenmateriaal. Dat maakt de idee van autochtone eiken in de zandleem- en leemstreek minder relevant. Ook deze veronderstelling wordt verder onderzocht in het onderzoek naar nucleaire diversiteit van eik.

(foto: Kristien Vander Mijnsbrugge)

Eens de autochtoon bevonden locaties (de Italiaanse wintereiken in de Kempen en de Spaanse zomereiken in de Kempen en de Vlaamse zandstreek) erkend zijn als zaadbron, zullen deze aan de lijst van aanbevolen herkomsten worden toegevoegd. Dit betekent dat er extra subsidie kan worden verkregen bij gebruik van deze herkomsten bij het (her)aanplanten van bossen.

Ook in een aantal erkende Belgische zaadbestanden van eik werd gekeken hoe het met de

(foto: Kristien Vander Mijnsbrugge)

herkomst van de bomen was gesteld. En dat bleek bedroevend. Chloroplastanalyse, gecombineerd met een terreinbeoordeling, leverde geen enkel met grote zekerheid autochtoon zaadbestand op. De meeste bleken minder tot weinig kans te maken op enige autochtoniteit. Gezien slechts een beperkt aantal van alle Belgische erkende zaadbestanden onder de loep werd genomen, zal dit jaar een bijkomend aantal zaadbestanden worden geanalyseerd. In ieder geval betekent dit dat met grote zekerheid autochtone eiken momenteel niet te koop zijn. Wel kan men tussen de geanalyseerde bestanden een selectie maken van absoluut niet autochtone bestanden en twijfelgevallen. Ook deze bestanden staan momenteel op de lijst van aanbevolen herkomsten.

Zoals hierboven-beschreven is omwille van de rijke eikengeschiedenis de leem- en zandleemstreek minder relevant voor autochtone eiken. Maar aangezien elke boomsoort zijn eigen verhaal kent, mag men niet de fout maken autochtoniteit van bomen en struiken in deze streken te gaan verwaarlozen. Deze streken zijn rijk aan autochtone genenbronnen van economisch minder relevante soorten. Is autochtoon plantsoen van deze gewenst voor

een bepaalde aanplanting, dan is de snelste manier om dit te verkrijgen trachten te participeren in zaadoogstinitiatieven van lokale regionale landschappen of zelf een zaadoogst op poten te zetten.

Dit artikel is een ingekorte versie van een uitgebreider artikel rond het toepassen van autochtoon eikenmateriaal en de relevantie ervan voor het hedendaagse bosbeheer. Het uitgebreide artikel zal verschijnen in een volgend nummer van de Bosrevue.

Meer informatie

- Over het gebruik van autochtone bomen en struiken: Kristien Vander Mijnsbrugge, Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer, Gaverstraat 4, 9500 GERAARDSBERGEN; Kristine.Vandermijnsbrugge@lin.vlaanderen.be
- Over het genetisch onderzoek van eik: Els Coart, Centrum voor Landbouwkundig onderzoek Dep. Plantengenetica en veredeling, Caritasstraat 21, 9090 MELLE; E.Coart@clo.fgov.be

'Trage Wegen vzw' ijvert voor herwaardering van buurtwegen, veldwegen, kerkwegels en jaagpaden in Vlaanderen

Heel wat buurtwegen zoals jaagpaden, kerkwegels, holle wegen, bospaden of veldwegen zijn in het verleden reeds verdwenen of dreigen in de toekomst verloren te gaan. Dat is spijtig, want deze trage wegen bieden heel wat mogelijkheden. Om de verdere verdwijning van trage wegen tegen te gaan en te ijveren voor een betere bescherming en een beter beheer van veldwegen, kerkwegels en jaagpaden, hebben verschillende verenigingen de vzw Trage Wegen opgericht. De vzw Trage Wegen wil ijveren voor een betere bescherming en een beter beheer van de talloze buurtwegen in Vlaanderen.

Voordelen Trage Wegen

Vlaanderen ligt bezaaid met trage wegen: veldwegen, kerkwegels, jaagpaden, vroegere treinbeddingen, holle wegen, bospaden,... Heel wat veldwegen zijn echter reeds verdwenen door de aanleg van nieuwe verkavelingen of industrieterreinen, verhard en ingeschakeld in het autowegennet, vaak wederrechtelijk afgesloten door aanpalende eigenaars of omgeploegd door landbouwers.

Trage wegen bieden nochtans tal van voordelen. Ze kunnen gebruikt worden als wandel-, fiets- of ruiterspad en worden vandaag reeds ingeschakeld in wandel- en fietsroutes. Veldwegen en kerkwegels zijn immers ideaal voor wandelaars of fietsers die op een rustige manier van het landschap en de natuur willen genieten.

Trage wegen hebben een belangrijke cultuurhistorische waarde. Het zijn historische verbindingen die soms terug gaan tot in de Romeinse tijd! Trage wegen zijn getuigen van

vroegere verbindingen naar en tussen dorpskernen (kerkwegels), van vroegere doorgangen voor landbouwers ('karrensporen'), van wegen die vroeger werden gebruikt om boten voort te slepen (jaag- en dijkpaden op oeverstroken) of van vroegere trein- en tramverbindingen (voormalige beddingen).

Trage wegen zijn, zeker in dichtbebouwde Vlaanderen, van belang voor natuurontwikkeling. Trage wegen zorgen voor een ecologische verbinding tussen versnipperde natuurgebieden, waardoor tal van planten en dieren zich kunnen verspreiden over een groter gebied. Daarnaast zijn trage wegen een specifiek biotoop voor verschillende planten en insecten. Holle wegen nemen hierbij een specifieke plaats in door hun hoge ecologische en landschappelijke waarde.

Trage wegen zijn veilige verbindingen voor zachte weggebruikers en kunnen, zeker voor korte afstanden, een alternatieve en verkeersveilige route bieden voor bijvoorbeeld schoolgaande kinderen.

Trage Wegen vzw

De vzw Trage Wegen wil vooreerst het teloor- gaan van trage wegen ruim onder de aandacht van het grote publiek brengen en wijzen op de talloze mogelijkheden en voordelen die trage wegen bieden. De vzw streeft naar een multi- functioneel gebruik van trage wegen in Vlaan- deren: voor recreatieve doeleinden, natuur- ontwikkeling, veilige verbindingsweg, ... Dat willen ze onder meer doen door trage wegen te inventariseren, sensibiliserende acties op poten te zetten, beleidsvoorstellen uit te werken, ...

Een ruim scala aan verenigingen hebben de nieuwe vzw mee opgericht: Natuurfonds Westland (de initiatiefnemer), Bond Beter Leefmilieu, Natuurpunt, Vakantieoegens, Plattelandsontwikkeling, Grote Routepaden, de Vlaamse Wandel- en Joggingliga, Regiona- le Landschappen, Vereniging voor Bos in Vlaanderen, Langzaam Verkeer, de voetgan- gersbeweging, verschillende lokale werkgroe- pen, ... Door de krachten te bundelen, wil vzw Trage Wegen verschillende overheden (gemeentebesturen, provincies, het Vlaams Gewest) warm maken voor een betere bescherming en een beter beheer van trage wegen.

Lid worden?

Elk lid ontvangt per mail de tweemaandelij- se nieuwsbrief en wordt op de hoogte gehou- den van de activiteiten. Particulieren betalen jaarlijks € 10,00 lidgeld en zijn dan automa- tisch lid. Verenigingen die lid willen worden, sturen eerst een brief naar de Raad van Be- heer (p/a Tweekerkenstraat 47, 1000 Brussel) om toe te treden tot de Algemene Vergade- ring. Vervolgens kan het lidgeld betaald wor- den. Lokale verenigingen – met een werking in minder dan drie gemeenten – betalen € 25,00 lidgeld, voor regionale verenigingen – actief in meer dan drie gemeenten –

bedraagt het lidgeld € 50,00 en gewestelijke verenigingen – actief in gans Vlaanderen – betalen € 150,00 lidgeld.

U kan lid worden door het lidgeld te storten op het rekeningnummer 001-3773475-57 met vermelding 'lidgeld Trage Wegen'.

Meer informatie

vzw Trage Wegen
p/a Tweekerkenstraat 47 – 1000 Brussel
tel.: 02/282.17.20 – fax: 02/230.53.89
e-mail: tragewegen@bbiv.be

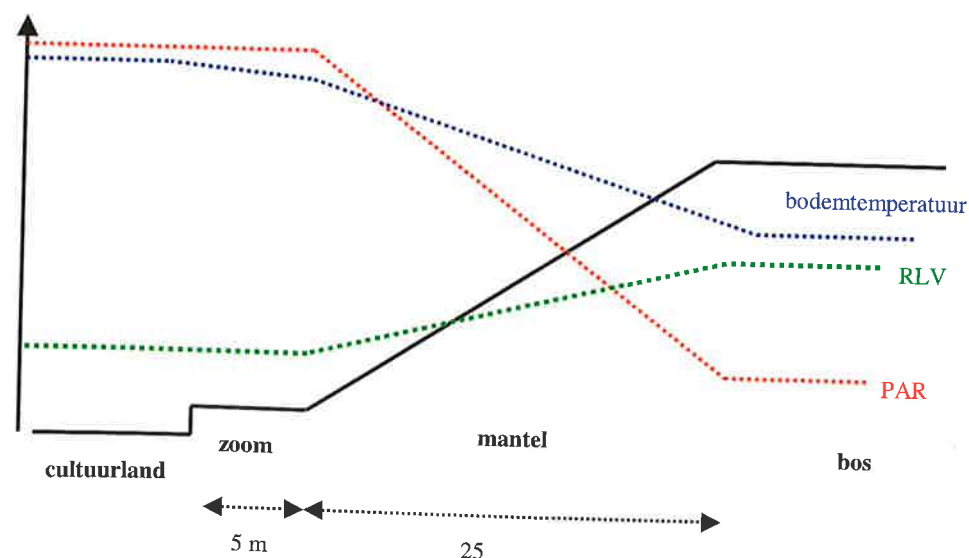
Randeffecten, bosplanten en bosrandbeheer

OLIVIER HONNAY & MARTIN HERMY

Het toegenomen belang van bosranden

Vóór de komst van de landbouw waren bos- randen in onze contreien relatief schaars, ze waren meestal beperkt tot de oevers van be- ken en rivieren en tot stormgaten. De intro- ductie van de landbouw en later de toenemen- de verstedelijking hebben het bosareaal sterk versnipperd en zo de hoeveelheid bosrand doen toenemen (zie bv. Tack et al. 1993). Wanneer een groot boscomplex versnipperd wordt tot verschillende kleine, ruimtelijk ge- scheiden fragmenten neemt bovendien ook de verhouding tussen bosrandhabitat en bos- kernhabitat toe. Een klein bosfragment heeft immers, relatief gezien tegenover zijn opper- vlakte, in de regel een grotere hoeveelheid randhabitat dan een groot bosfragment. Bos- randhabitat is in ons erg gefragmenteerd Vlaamse landschap dan ook niet onbelangrijk in het natuurbehoud. In wat volgt zullen we het hebben over twee belangrijke redenen om

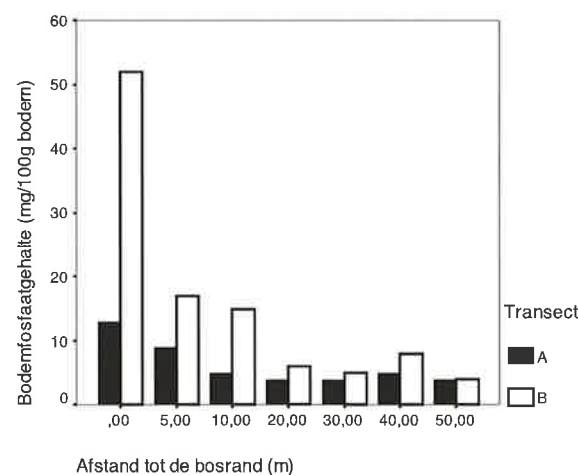
aan een behoorlijk bosrandbeheer te doen. Ten eerste is er de bufferfunctie van een bos- rand en ten tweede is er de intrinsieke waarde van een bosrand als habitat. Met een behoor- lijk bosrandbeheer bedoelen we de ontwikke- ling (actief of passief) en het beheer van een geleidelijke overgang tussen het omliggende landschap en de eigenlijke boshabitat. In deze bijdrage beperken we ons inzake omliggend landgebruik tot het voornaamste, met name landbouw. Het beeld dat we bij deze overgang voor ogen hebben is het mantel-zoomsyste- em. Dit systeem bestaat enerzijds uit een kruidachtige zone die aansluit bij het cultuur- landschap (de zoom) en anderzijds uit een zone met struiken, die aansluit bij het bos (de mantel) (figuur 1). Ook binnenin het bosfrag- ment kunnen zich zomen bevinden, bijvoor- beeld langs open plekken en zelfs langs paden, maar daar hebben we het hier niet over (zie daarvoor bvb. De Keersmaeker, 1997).

Figuur 1: Verloop van micorklimaatgradiënten in een transect loodrecht op de bosrand: bodemtemperatuur, relatieve luchtvochtigheid (RLV) en lichtinval (PAR = Photosynthetic Active Radiation)

Het mantel-zoomsysteem als buffer tegen negatieve randeffecten

Het mantel-zoomsysteem fungeert als een bufferzone tussen het laag-dynamische bosmilieu en het intensief beheerde landbouwlandschap. Door de afwezigheid van een dergelijke bufferzone kunnen negatieve randeffecten geassocieerd met het externe bodemgebruik ongehinderd de boskern binnendringen. Dit zijn zogenaamde antropogene randeffecten zoals de inwaai van agronutriënten (ammoniak, nitraten en fosfaten) en bestrijdingsmiddelen. In combinatie hiermee treden in bosranden eveneens natuurlijke randeffecten op zoals een verhoogde lichtinval en een verlaagde luchtvochtigheid, die evengoed een invloed hebben in deze randzone. Figuur 1 geeft het verloop van een aantal microklimaatgradiënten weer in een transect loodrecht op een bosrand. De relatieve luchtvochtigheid is maximaal in het bos habitat, lichtinval (gemeten als zg. Photosynthetic Active Radiation) en bodemtemperatuur zijn maximaal in het cultuurland. Figuur 2 illustreert een antropogeen randeffect en geeft het bodemfosfaatgehalte weer in functie van de afstand tot het cultuurland in twee bosranden in de Vorte Bossen

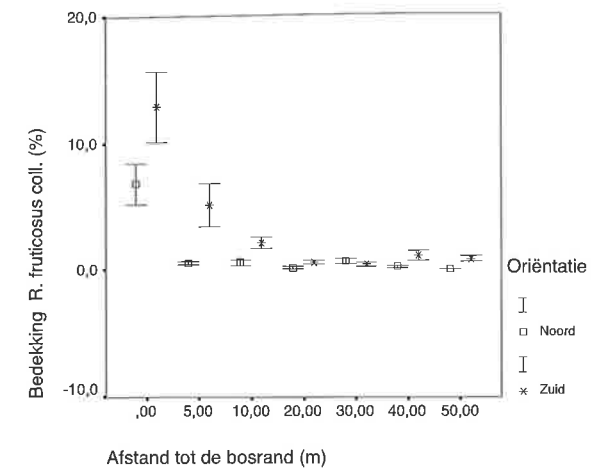
Figuur 2: Bodemfosfaatgehalte i.f.v. afstand tot het cultuurland in twee bosranden in de 'Vorte Bossen'.

(West Vlaanderen). Het toepassen van drijfmest op het omliggende grasland resulteerde hier in verhoogde bodemfosfaatgehalten in de bosrand tot meer dan 10 meter diep. Het is net de combinatie van een verhoogd nutriënteniveau en verhoogde lichtinval die de bosrand uitzonderlijk gevoelig maakt voor de invasie van sterk competitieve plantensoorten (dit zijn ongewenste soorten of 'onkruiden' zoals bv. Brandnetel, Braam, Hennepnetel en Kleefkruid) die meestal aan het omliggende landschap zijn gebonden. Deze competitieve plantensoorten hebben een nefast effect op de soorten die typisch zijn voor de echte boshabitat (bv. Bosanemoon, Meiklokje, Dalkruid). De competitieve kracht van deze planten is immers zeer laag bij relatief hoge lichtintensiteit en voedselrijkdom. Daardoor worden ze weggeconcentreerd door de binnendringende 'onkruiden'. Bufferzones verhinderen de invasie van deze soorten in het boshabitat. Bufferzones zijn in de eerste plaats belangrijk voor zuidelijk georiënteerde bosranden, hier is de lichtinval immers het grootst. Noordelijk georiënteerde bosranden worden weinig beïnvloed door natuurlijke randeffecten omdat de zonnestraling er nooit rechtstreeks in doordringt. Figuur 3 geeft de indringing van Braam in een noordelijk en een zuidelijk georiënteerde bosrand weer in de Vlaamse leemstreek. Het betreft hier systemen met een scherpe overgang van akkerland naar bos, dwz zonder een mantel-zoomsysteem. Gemiddeld drongen randeffecten 10 tot 15 meter door in zuidelijke bosranden. Dit is dan ook de minimale breedte die de bufferzone aan die kant van het bosfragment dient te bedragen. Langs noordelijk georiënteerde randen volstaat een zone van een paar meter.

Het mantel-zoomsysteem als een gradiëntrijk habitat

Bosranden bieden een habitat voor een hele reeks plantensoorten, zowel struiken als kruidachtigen. De potentieel hoge soorten-

rijkdom is een gevolg van de grote hoeveelheid van verschillende microhabitats die het resultaat zijn van snel variërende omgevingsvariabelen. Lichtinval, luchtvochtigheid, bodemvoedselrijkdom, bodem- en luchttemperatuur variëren loodrecht op de bosrand en resulteren op elke plaats in een unieke combinatie van deze variabelen en dus in een unieke micro-omgeving (zie opnieuw figuur 1). De soorten die in een mantel-zoomsysteem worden aangetroffen variëren natuurlijk afhankelijk van de bodemgesteldheid van de habitat. In grote lijnen kunnen we een onderscheid maken tussen voedselarme systemen (Eiken-Berkenbos en Eiken-Beukenbos) enerzijds en de meer voedselrijke systemen (Eiken-Haagbeukenbos en Elzen-Essenbos) anderzijds. In het eerste type vinden we in de zoom plantensoorten als Hengel, diverse Havikskruiden en Gewone guldenroede en Wilde kamperfoelie, Spork, Geoorde wilg en Wilde Lijsterbes in de mantel. In de zoom van het voedselrijkere type vinden we mogelijk onder meer Heggen-doornzaad, Kruisbladwalstro, Look-zonderlook en Dolle kervel, de mantel bestaat onder meer uit Sleedoorn, Eenstijlige meidoorn, Gelderse roos en Boswilg. Dat vele van de aangetroffen kruidige soorten tegenwoordig vrij zeldzaam zijn is een gevolg van het feit dat ze in ons huidige landschap nauwelijks een surrogaathabitat vinden voor de in vroeger tijden zeer algemene ijle, lichte, begraaide en kleinschalig beheerde bossen (zie Tack et al. 1993). Uiteraard gaat de planten- en structuurrijkdom van het mantel-zoomsysteem ook samen met een hoge diversiteit aan andere organismen. Vogelsoorten zoals Gekraagde roodstaart, Heggemus, Buidelmee, Braamsluiper en Kneu houden zich graag op in bosranden, terwijl ook dagvlinders zoals Oranjetipje, Bont dikkopje, Landkaartje, Boomblauwtje en Sleedoornpage er een uitermate geschikt habitat vinden. Een uitstekend en volledig overzicht van de biodiversiteit in bosranden wordt ondermeer gegeven in het aanbevelingswaardige boekje over bosrandbeheer van Stortelder et al.

Figuur 3: Indringing van braam in een noordelijk en zuidelijk georiënteerde bosrand (Vlaamse Leemstreek).

Beheer en aanleg van het mantel-zoomsysteem

Onder natuurlijke omstandigheden zal door successie de mantelvegetatie opschuiven in de richting van de zoom aangezien bomen en struiken zich op natuurlijke wijze zullen gaan verjongen in de zoomvegetatie. Het instandhouden van een mantel-zoomsysteem vereist dus een actief beheer. Regelmatig maaïen van de zoom en afvoeren van het maaïsel voorkomt verruiging en verbossing. Het maaïen kan best gebeuren wanneer de zoomplanten zaad hebben gevormd (late zomer), en liefst gefaseerd, dat wil zeggen dat men de zoom indeelt in minstens twee of drie zones die om de beurt tweejaarlijks of driejaarlijks gemaaid worden. Het beheer spreidt zich dus in ruimte en tijd. Dit laat de aanwezige microfauna na de maaibeurt de kans te migreren naar niet gemaaide stukken. Het beheer van de mantelzone moet het verlies aan structuur- en dus microklimaatvariatie voorkomen. Waarschijnlijk is het het gunstigst om de mantel als hakhout te beheren met een omlooptijd van een tiental jaar. Daarbij moet (in tegenstelling tot het normale, bosbouwkundige hakhoutbeheer) bijzondere aandacht worden geschonken aan het welzijn van typische bos-

randstruiken en -bomen die kunnen worden gespaard om zaadproductie toe te laten. Het afzetten van de zwaardere bomen dient uiteraard te gebeuren in de wintermaanden, vooral vogels op zoek gaan naar nestgelegenheid. Bovendien is het ecologisch interessant om een deel van het afgezette hout gewoon te laten liggen.

Bij de aanleg van een bosrand heeft men de keuze tussen het aanleggen van een externe rand of van een interne rand. In het laatste geval worden de buitenste meters van een bosfragment omgezet in randhabitat. In ons al bosarme Vlaanderen verdient de aanleg van een externe randzone (op het aanpalende cultuurland) uiteraard de voorkeur. Bij de aanleg van een externe bosrand zijn er twee opties: er kan gerekend worden op een natuurlijke ontwikkeling van het mantel-zoomsysteem of er kan een mantelvegetatie aangeplant worden, en eventueel een zoomvegetatie worden ingezaaid. Wanneer men de voorkeur geeft aan spontane ontwikkeling kan het volstaan om de afrastering van het aanpalend terrein een tiental meter voor de bosrand te plaatsen en de natuurlijke successie te begeleiden door bijvoorbeeld plaatselijk de zode te verwijderen en later door selectief te maaien en te kappen. Voor een snel en zeker resultaat verdient het de voorkeur de mantel aan te planten met een mengeling van inheemse (en streek-eigen) boomsoorten, met de nadruk uiteraard op typische mantelsoorten. Om de variatie in microklimaat nog groter te maken kan de mantel in plaats van evenwijdig met de oorspronkelijke bosrand, in een golfpatroon worden aangelegd. Een paar erg mooie praktijkvoorbeelden van de aanleg van bosrandzones vind je in Bos t'Ename bij Oudenaarde.

Besluit

Bosranden zijn bijzonder gradiëntrijke en dan ook bijzonder soortenrijke habitats die bovendien het boshabitat kunnen bescher-

men tegen schadelijke invloeden van buitenaf. Zowel bij de passieve als actieve aanleg van een bosrand lijkt een breedte van 10 meter ons het absolute minimum, optimaal is een twintigtal meter. Vooral zuidelijk georiënteerde bosranden hebben baat bij de aanleg van een mantel-zoomsysteem, zowel wat de noodzaak voor een buffer betreft, als wat de potentiële ecologische waarde van de bosrand betreft. Momenteel heeft in Vlaanderen minder dan 1 % van de bosranden een goed ontwikkeld mantel-zoomsysteem er is dus nog veel werk aan de winkel.

REFERENTIES

- De Keersmaecker, L. 1997. Natuurontwikkeling op en langs bospaden. *De Boskrant* 4: 104-109.
- Honnay, O., Butaye, J. & Hermy, M. 2001. Hoe diep dringen competitieve plantensoorten Eiken-Beukenbossen binnen? Lessen uit de Vlaamse Leemstreek. *Natuurfocus* 1(1): 9-12.
- Honnay, O., Verheyen, K. & Hermy M. 2002. Permeability of ancient forest edges for weedy plant species invasion. *Forest Ecology and Management* 161:109-122.
- Stortelder, A.H.F., van Dort, K.W., Schaminée, J.H.J., Smits, N.A.C. 2000. *Beheer van Bosranden, van scherpe grens naar soortenrijke gradiënt*. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Tack, G., Van den Brecht, P., Hermy, M. 1993. *Bossen van Vlaanderen*. Davidsfonds, Leuven.

(*) beide auterus zijn werkzaam op het
Laboratorium voor Bos, Natuur & Landschap,
K.U.Leuven
V. Decosterstraat 102 - B-3000 Leuven